

LITTERATUR

Brevard S. Childs: *Isaiah: A Commentary (OTL)*. 555 sid. Westminster John Knox Press, Louisville Kentucky 2000.

Detta är en kommentar till hela Jesaja, där just helheten betonas. Childs accepterar dock att denna helhet, dvs. Jesajaboken, har en tillkomsthistoria av betydelse för tolkningen, och följer den vanliga uppdelningen i en första, en andra samt en tredje Jesaja (Jes. 1–39, 40–55 resp. 56–66). Också Jes. 1–39 delas upp i mindre enheter, som brukligt är. Varje ny del inleds med en mycket kort introduktion, vilket ger kommentaren en tydlig struktur.

Utläggningen av texterna följer ett lika naturligt mönster. Först presenteras Childs egen översättning av ett textavsnitt, med någon enstaka textkritisk not. Därefter följer en koncis behandling av mer övergripande frågor, ofta i kritisk diskussion med andra forskare, under väl valda rubriker. Det kan gälla t.ex. textens struktur, genre, kontext, tillkomsthistoria eller funktion. Avslutningsvis får vi en utläggning («exposition») av texten i fråga.

Childs kommentar har ett tydligt fokus. Han har medvetet avstått från att diskutera aspekter han anser vara tillräckligt behandlade av andra (s. xi). Vi finner således ganska lite om t.ex. språkliga ting eller historiska händelser. Istället är kommentaren centrerad kring följande fråga: Hur utgör textens delar en helhet? Childs vill ge en rik och sammanhängande tolkning av denna helhet, eller närmare bestämt; av texten såsom helig skrift för både kyrka och synagoga (s. xi). Skriften såsom kanonisk och auktoritativ är därvid utgångspunkten (t.ex. s. 4).

Childs betonar alltså Jesajaboken som en helhet (för det följande, se s. 3–5). Han tar emellertid avstånd från konservativa försök att finna Jesajabokens enhetlighet i profeten Jesaja som ensam författare, vilket innebär att han är ense med dem som menar sig finna olika redaktionella skikt. Samtidigt, menar Childs, kan man inte nöja sig med att frilägga ett antal sådana skikt och lyfta fram deras respektive teologiska profil, eller som Childs formulerar saken; deras respektive privata agenda. Uppgiften är inte att analysera de enskilda stämmorna, utan att höra hur de låter i orkestern som helhet. Enhetligheten ligger alltså inte i den redaktionella processen, enligt Childs, utan i den kanoniserade texten sådan den nu föreligger. Detta innebär dock inte att Childs sympatiserar med det han kallar postmoderna litterära analyser, som söker textens mening i texten själv. Eftersom texten vittnar om hur Gud är verksam i världen ligger nämligen dess mening utanför texten. Här inverterar

kanske också Childs uppfattning att texten själv utgör en tvingande kraft som formar kyrkans lära, liturgi och praktik («the coercion of the text itself in faithfully shaping the life of the church ...», s. 5, jfr t.ex. s. 21, 35).

Childs position är alltså ganska komplex. Han bejakar att bibeltexten är framvuxen i en historisk process, och att den används i en social kontext. Samtidigt verkar Childs värja sig mot det mänskliga inflytande och den föränderlighet detta rimligen innebär, genom att betona texten i dess kanoniska form som auktoritativ (jfr t.ex. s. 106, där f.ö. resonemanget om texten som auktoritativ redan innan den var färdigredigerad låter misstänkt anakronistiskt).

Childs lägger inte samma tolkningsmönster över alla texter. Han visar en påfallande lyhörddhet för den enskilda textens egenart och de faktorer som kan belysa just denna text. Han är också väl medveten om att det råder en viss spänning mellan delarna och helheten, mellan tillkomstprocessen och resultatet (Jesajaboken). En viktig strategi blir därför att visa hur olika texter belyser varandra. Några konkreta exempel:

När Childs diskuterar den ödelagda vingården i Jes. 3:14 menar han att denna text bildar en klang tillsammans med bl.a. vingårdssången i Jes. 5 («resonates ... forward to 5:1 ff.», s. 34). När vi kommer till den nya vingården i Jes. 27 låter det lite annorlunda: «The original song of chapter 5 ... has been rendered into an allegory. Each component is picked up and assigned a new meaning» (s. 197). Jes. 27 bildar alltså inte bara en klang, utan omtolkar vingårdssången. Förmodligen spelar det en viss roll i sammanhanget att Childs anser Jes. 3:14 vara från sjuhundralet (s. 34), och att Jes. 5 kanske förutsätts vara det, medan Jes. 27 allmänt betraktas som en sen text (jfr s. 174 sista stycket). Här finns dock en spänning i kommentaren: Childs tar sällan tydlig ställning i dateringsfrågor, samtidigt som forskningsens syn på dateringen av texten i fråga påverkar Childs utläggning.

I analysen av Jes. 11 möter vi ytterligare en komponent i Childs ansats. Han menar att Jes. 11 och Jes. 65:25 är litterärt beroende av varandra, men vilken av texterna är primär? Hans svar innehåller två steg. För det första, menar han, är Jes. 11 sannolikt den äldre texten, men för det andra, även om så de facto inte skulle vara fallet gör textens kanoniska utformning att Jes. 65 fungerar som ett eko av Jes. 11 (s. 102). Det handlar helt enkelt om att Jes. 11 står före Jes. 65 i boken. Den process i vilken Jesajaboken har tillkommit tycks alltså ha en avgörande betydelse ibland,

t.ex. för relationen mellan Jes. 3:14, Jes. 5 och Jes. 27, men inte alltid.

Ett liknande förhållande gäller textens relation till en eventuell historisk situation. Några exempel: I utläggningen av Jes. 8:1–4 slår Childs fast att denna text har sin historiska situation («historical setting») under det syrisk-efraimitiska kriget, alltså ca 733, och detta anses ha betydelse för tolkningen (s. 71). Försök att t.ex. relatera Jes. 2:2–5 till efterexiliska förhållanden avfärdas däremot som en politisering av texten, och som en urvattning av dess teologiska dimensioner (s. 29). I utläggningen av Jes. 11 menar Childs att man inte ska överdriva betydelsen av att datera texten, för att sedan glida över i en diskussion av hur Jes. 11 är redaktionellt gestaltad («the redactional shaping», s. 101). Här märker vi återigen att en text som vanligen uppfattas som «autentisk» (8:1–4) behandlas annorlunda än en som av många anses vara tillagd i ett senare skede (Jes. 11), men samtidigt att Childs undviker att ta ställning till författarskapet och datering. Man kan också notera att den historiska situationen spelar en viss roll i utläggningen av Jes. 40–55, medan Jes. 56–66 enligt Childs skrivits primärt för att belysa Jesajaboken, underförstått; inte för att belysa den mänskliga situation författarna befann sig i (jfr t.ex. s. 438 överst med s. 448 nederst).

Är Childs ansats ny? Inte principiellt. Den typ av observationer han gör kan vi finna också i andra kommentarer. Det nya är att accenten flyttas: Det som ofta nämns mer i förbigående blir för Childs ett huvudnummer.

Vad tycker jag om Childs kommentar? Som ett komplement till andra kommentarer är den på många sätt lysande. Det råder ingen tvekan om att Childs lyfter fram många intressanta sidor hos de enskilda texterna, och att hans diskussioner med andra forskare ofta är av hög klass. Däremot är jag skeptisk till Childs projekt som helhet betraktat.

För det första: Childs framställning är helt beroende av den historisk-kritiska forskningens resultat, och därmed dess metoder. Så varför inte bejaka det historisk-kritiska projektet att läsa GT:s texter i sitt ursprungliga historiska sammanhang?

För det andra: Hur kan exegetik som vetenskaplig disciplin ha till uppgift att belysa det Childs kallar kyrkans och synagogans heliga skrift? Tillspetsat uttryckt: Har «synagogan» bett om att få hjälp med detta?

För det tredje: Childs utgår från att skriften är auktoritativ, utan att tillräckligt beakta att den har skrivits, redigerats, traderats och kanoniserats av människor. Bibeln har, av allt att döma, vuxit fram i en dynamisk och öppen process där mänskliga erfarenheter och behov varit styrande, där man har omtolkat och nytolkat, lagt till och dragit ifrån. Om så är fal-

let, varför ska de människor och samfund som anser sig stå i en biblisk tradition ha en auktoritativ kanonisk skrift?

Olof Bäckcrsten

Nava Bergman: *Bibelhebreiska för nybörjare. Lärobok. 461 sid. Studentlitteratur, Lund 2000.*

En ny lärobok på svenska i bibelhebreiska är en stor händelse. Förra gången vi fick en sådan var 1969, då Helmer Ringgren gav ut sin *Hebreisk nybörjarbok*. Det var — och är — en förträfflig bok, men efter tre decennier kan en förnyelse behövas. Och nu har vi fått Nava Bergmans till omfånget så mycket större bok, som vuxit fram ur hennes undervisning vid Göteborgs universitet. I «paketet» finns även en övningsbok som åtföljs av två ljud-cd. Dessa omfattas inte av den följande recensionen, endast själva nybörjarboken.

Bergmans pedagogiska grundtanke är aktiv inläring. Boken är uppdelad i 26 lektioner, dessutom finns grammatiska sammanställningar, en ordlista till varje stycke, en alfabetisk hebreisk-svensk ordlista samt facit till övningarna. Detta material skall ersätta både Ringgrens nybörjarbok och Engnells Grammatik i gammaltestamentlig hebreiska (1960).

Författarens ambitionsnivå är mycket hög. *Allt* skall förklaras och allt skall förklaras *uttömmande*. Detta leder till att den historiska ljud- och formläran får en mycket grundlig behandling. Där en lärare i bibelhebreiska tidigare ofta nöjt sig med att säga, att om ett tillägg görs till ett ord i form av en ändelse eller ett suffix, så inträder en viss vokalförändring, så förklaras det här *exakt* vilken förändring det är och varför den inträder. Mängder av exempel anförs, i regel större eller mindre delar av hebreiska bibelversar. Inget lämnas åt slumpen. Paradigmen är föredömligt klara och i anslutning till var och en av översikterna av de svaga verben bifogas det regelbundna, typen *qatal*, som en jämförelse. Det är utmärkt.

Betr. ljudläran skall det noteras, att förf. helt utgår från det moderna uttalet, där det inte finns någon åtskillnad mellan långa och korta vokaler. Detta leder till diverse krystade förklaringar av hur konsonanter kan anhopas i s.k. clusters, där den traditionella ljudläran ger en logisk och tillräcklig förklaring. Terminologin är också oklar på vissa punkter, bl.a. används «suffix» både om ändelse (affix) och om de kortformer av personliga pronomina som brukar kallas suffix.

Man kan ställa sig något undrande till bokens progression. Ringgren behandlar först det regelbundna verbet i alla dess stamformer, därefter tar han upp laryngalverben och sedan de svaga verbgrup-